

APTEEKKI

-UUDISTUKSET POHJOISMAISSA JA VIROSSA

ESIPUHE

SUOMESSA ON parin viime vuoden aikana käyty vilkasta keskustelua apteekkisääntelystä. Keskustelussa viitataan usein muihin Pohjoismaihin, kuten Ruotsiin ja Norjaan, joissa apteekkien perustamista ja omistamista on vapautettu 2000-luvulla.

Tanskassa apteekkijärjestelmää uudistettiin maltillisesti vuonna 2015 säilyttäen apteekkien omistus proviisoreilla, mutta helpottamalla uusien apteekkitoimipisteiden avaamista. Virossa apteekkien omistus on nyt lähes vapaata, mutta huhtikuusta 2020 lukien apteekin enemmistöomistajana pitää olla proviisori.

SUOMESSA PÄÄMINISTERI Juha Sipilän hallitus päätti useista apteekkialan uudistuksista kevään 2017 kehysriihessään. Hallitus linjasi, että apteekkeja kehitetään osana terveydenhuoltoa ja apteekkien roolia tarkoituksenmukaisessa lääkehoitossa vahvistetaan.

Linjauksiin kuului, että lääkkeiden yhdenvertainen saatavuus varmistetaan jatkossakin apteekkien sijainnin ohjauksella ja että apteekit toimivat alan korkeakoulututkinnon suorittaneiden proviisorien vastuulla ja omistuksessa.

Uudistukset eivät ehtineet lainsäädäntöön saakka hallituskauden päättyessä, joten seuraavan hallituksen tehtävänä on pohtia, miten suomalaista lääkehuoltoa kehitetään osana terveydenhuoltoa.

Tässä julkaisussa tarkastellaan lyhyesti Pohjoismaissa ja Virossa toteutettuja apteekkiuudistuksia sekä niiden syitä ja seurauksia.

Helsingissä huhtikuussa 2019

Suomen Apteekkariliitto

LÄHTEET:

Danmarks Apotekerforening | Danmarks Laegemiddelstyrelsen | Norges Legemiddelverket | Icelandic Medicines Agency | Estonian Chamber of Pharmacists | Apteekkari-lehti 4/2008 | Sveriges Apoteksforening | Kvalitet och säkerhet på apoteksmarknaden, Statens Offentliga Utredningar, SOU 2017:15, Sverige | Apteekkijärjestelmän sääntelyn purkamisen Euroopassa – toimenpiteet ja vaikutukset, Fi-mean julkaisusarja 3/2017. Tarkemmat viitteet pyydettäessä info@apteekkariliitto.fi

RUOTSI

- ▶ Apteekkeja yhteensä 1 422
- ▶ Apteekit työllistävät noin 11 500 henkeä
- ▶ Apteekkitiheys 7 100 asukasta /apteekki
- ▶ Muita toimipisteitä, joissa myydään rajattua valikoimaa reseptivapaita lääkkeitä, on 5 500

Apteekkien omistus 1.1.2019

Apoteket AB	394
Apotek Hjärtat / ICA	388
Kronans Apotek	336
Apoteksgruppen	185
Lloyds Apotek	78
Muut	41

Muutosten plussat ja miinukset

- ⊕ apteekkien määrä on lisääntynyt puolella
- ⊕ apteekkien aukioloajat ovat pidentyneet keskimäärin 56 tuntiin viikossa
- ⊕ aiempaa useampi apteekki on auki myös sunnuntaisin
- apteekkien määrä syrjäseutukunnissa ei ole muuttunut
- ⊖ reseptilääkkeiden välitön saatavuus on huonontunut
- ⊖ lääkeneuvonnan saatavuus on heikentynyt
- ⊖ henkilökunnan työstressi ja sairauspoissaolot ovat lisääntyneet
- ⊖ parasetamolimyrkytykset lisääntyivät

Muutokset ja niiden syyt

PÄÄMINISTERI FREDRIK Reinfeldtin hallitus toteutti Ruotsin apteekkiuudistuksen vuonna 2009. Ennen vuotta 2009 kaikki apteekit (929) omisti Ruotsin valtion apteekkiyhtiö Apoteket AB. Apteekkiuudistuksen syy oli pääosin asiakkaiden tyytymättömyys apteekkipalveluiden saatavuuteen: apteekkeja oli harvassa ja niiden aukioloajat olivat lyhyet.

Ruotsin valtion apteekkiyhtiö Apoteket AB myi suurimman osan apteekeistaan ryppäinä, mutta jäi myös itse markkinoille 345:llä apteekkitoimipisteellä. Apteekkien omistaminen ja perustaminen mahdollistettiin kaikille muille paitsi lääkäreille ja lääketehaille. Myös vertikaalinen integraatio sallittiin, eli lääketukkukaupat saavat omistaa apteekkeja.

Iso osa reseptivapaita lääkkeitä vapautettiin päivittäistavara-kauppojen myyntiin saatavuuden parantamiseksi.

Muutosten seuraukset

VIKKO 2009 jälkeen apteekkien omistus on keskittynyt kolmelle suurelle apteekkitajalle, jotka omistavat nyt liki 80 prosenttia apteekeista. Yrittäjävetoisten apteekkien määrä on pudonnut muutamaa kymmeneen.

Parasetamolitabletit siirrettiin kuitenkin takaisin apteekkimyyntiin hengenvaarallisten parasetamolimyrykytysten määrän lisääntyttyä.

Helmikuussa 2018 hallitus päätti kiristää farmaseuttista neuvontaa koskevaa sääntelyä potilas- ja lääkitysturvallisuudessa havaittujen ongelmien takia.

TANSKA

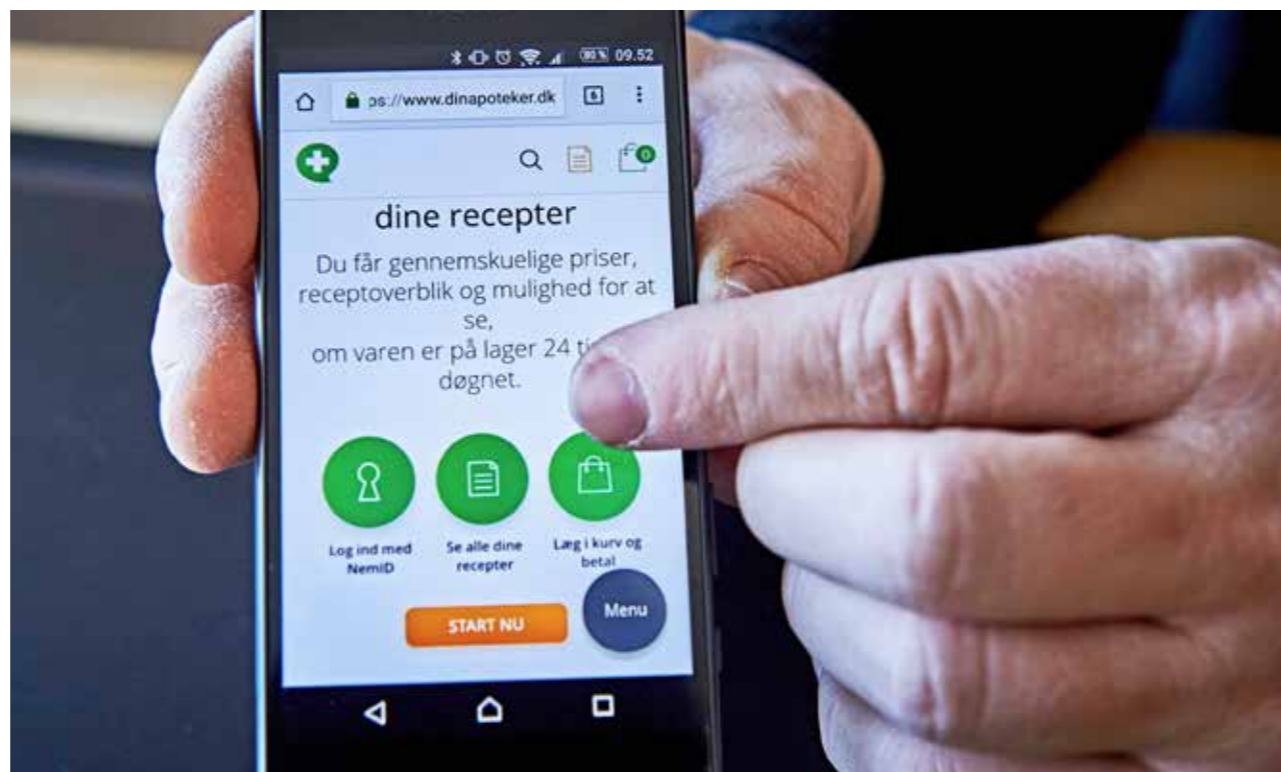
- ▶ Apteekkeja yhteensä 475
- ▶ Apteekit työllistävät noin 5 900 henkeä
- ▶ Apteekkitiheys 12 800 asukasta /apteekki
- ▶ Apteekkien alaisia lääkkeiden toimituspisteitä 1 250
- ▶ Muita toimipisteitä, joissa myydään rajattua valikoimaa reseptivapaita lääkkeitä, on 3 500

Apteekkien omistus 1.1.2019

Kaikki apteekit ovat proviisoreiden omistamia

Muutosten plussat ja miinukset

- + apteekkien määrä on lisääntynyt ja aukioloajat pidentyneet
- + apteekkien roolia osana terveydenhuoltoa on vahvistettu
- kosmetiikkaa ja muuta ei-lääkkeellistä myyntiä apteekeissa on rajoitettu
- pienissä sivuapteekeissa ei edellytetä proviisorin paikallaoloa, mikä aiheuttaa huolta potilasturvallisuudesta

Muutokset ja niiden syyt

TANSKA UUDISTI apteekkijärjestelmäänsä vuonna 2015 lähes kymmenen vuotta kestäneen apteekkikeskustelun päätteeksi. Uudistus oli modernisaatio, jolla haluttiin parantaa apteekkipalveluiden ja lääkkeiden saatavuutta, lisätä kilpailua ja hillitä lääkekustannuksia.

Apteekin voi uudistuksen jälkeenkin omistaa vain proviisori. Terveysviranomaisen määrittää apteekin sijaintialueen ja valitsee proviisorin/apteekkarin hoitamaan tehtävää.

Pääapteekkien määrä on rajoitettu. Lupa annetaan tietyille postinumeroalueelle, jonka sisällä apteekin sijainnin voi valita vapaasti ja muuttaa sijaintia tarpeen mukaan.

Apteekkiluvan saanut voi perustaa ilman lupahakemusta enintään 7 sivuapteekkiä enintään 75 kilometrin päähän pääapteekista. Sivuapteekki voi sijaita esimerkiksi päivittäistavarakaupan yhteydessä (shop-in-shop).

Muutosten seuraukset

UUDISTUKSEN JÄLKEEN apteekkitoimipisteiden määrä on lisääntynyt yli sadalla sivuapteekilla. Suurin osa sivuapteekeista on perustettu lähemmäs kilpailijan apteekkiä kuin omaa pääapteekkiä.

Reseptilääkkeitä myydään ainoastaan apteekeista ja hinnat ovat samat kaikissa apteekeissa. Osa reseptivapaita lääkkeitä on myynnissä myös kaupoissa ja kioskeissa. Kipulääkkeitä myydään kuitenkin vain apteekeissa.

NORJA

- ▶ Apteekkeja yhteensä 911
- ▶ Apteekit työllistävät noin 6 800 henkeä
- ▶ Apteekkitiheys 5 900 asukasta / apteekki
- ▶ Muita toimipisteitä, joissa myydään rajattua valikoimaa itsehoitolääkkeitä, on noin 7000.

Apteekkien omistus 1.1.2018

Apotek 1	387
Vitusapotek	266
Boots apotek	159
Ditt Apotek	73
Muut	26

Muutosten plussat ja miinukset

- ➕ apteekkien määrä on lisääntynyt ja aukioloajat ovat pidentyneet
- apteekkien määrä syrjäseutukunnissa ei ole muuttunut
- ➖ lääketukkujen omistamat apteekkitetjut muodostavat oligopolin ja ketjut ohjaavat voimakkaasti apteekkien tuotevalikoimaa
- ➖ lääkkeiden hinnat eivät ole laskeneet

Muutokset ja niiden syyt

NORJA UUDISTI apteekkijärjestelmänsä 2000-luvun alkuvuosina. Taustalla oli tyytymättömyys apteekkien aukioloaikoihin ja lääkkeiden saatavuuteen. Apteekkijärjestelmää pidettiin vanhanaikaisena ja tehottomana. Lisäksi apteekkien kannattavuuserot olivat suuria ja valtio joutui avustamaan useita tappiollisia apteekkeja.

Uusi apteekkilaki tuli voimaan vuonna 2001. Lain mukaan apteekin saa perustaa kuka tahansa henkilö, mutta edellytyksenä on, että apteekissa työskentelee vastuunalainen farmasian koulutuksen saanut henkilö. Lisäksi kaikkina aukioloaikoina apteekissa on työskenneltävä vähintään kaksi farmaseuttisen koulutuksen saanutta henkilöä.

Läketukkujen apteekkiomistus eli vertikaalinen integraatio sallittiin, mutta omistus kiellettiin lääkäreiltä ja lääkeyrityksiltä. Apteekkeja saa perustaa vapaasti. Reseptivapaiden lääkkeiden myyntiä vapautettiin vuonna 2003, jonka jälkeen osaa niistä alettiin myydä myös päivittäistavarakaupoissa, huoltamoilla ja kioskeissa. Lakiin kirjattiin apteekkeille velvoite antaa lääkeneuvontaa.

Muutosten seuraukset

MUUTOKSEN JÄLKEEN apteekkien omistajuus on keskittynyt kolmelle suurelle ulkomaiselle apteekkitetjulle. Apteekkien määrä on lisääntynyt, mutta uudet apteekit on avattu pääasiassa kaupunkialueille. Syrjäseuduilla lääkkeiden saatavuus on edelleen osin heikkoa.

ISLANTI

- ▶ Apteekkeja yhteensä 76
- ▶ Apteekit työllistävät noin 320 henkeä
- ▶ Apteekkitiheys 4 450 asukasta / apteekki

Apteekkiryhmittymät 1.1.2019

Lyfja	33
Apótekarinn	21
Muut	22

Muutosten plussat ja miinukset

- + apteekkien määrä on lisääntynyt ja aukioloajat ovat pidentyneet
- + farmaseuttisesta neuvonnasta on tullut lakisääteistä
- apteekkien määrä syrjäseutukunnissa ei ole muuttunut
- lääkekorvauskustannukset eivät ole laskeneet

Muutokset ja niiden syyt

ISLANNISSA PURETTIIN apteekkisääntelyä Pohjoismaista ensimmäisenä keväällä 1996. Taustalla oli terveydenhuollon kasvavat kustannukset, maan heikko taloustilanne ja yleinen muutoshalukkuus.

Uuden lainsäädännön mukaan apteekkilupa myönnetään edelleen farmaseuttisen koulutuksen saaneelle henkilölle, mutta apteekin omistajuutta tai taloutta ei muutoin säännellä. Uuden apteekkiluvan saaminen edellyttää suositusta kunnalta, mutta käytännössä apteekkien määrää tai sijaintia ei ole rajoitettu.

Uudessa laissa apteekkarit veloitettiin huolehtimaan lääkkeitä käyttäjille ja terveydenhuollon ammattilaisille tarjottavasta lääkeneuvonnasta. Vuonna 1997 lakia täydennettiin vaatimuksella apteekin ylläpitämästä laatukäsikirjasta sekä velvoitteella jokaisen lääketoimituksen tuplatarkastuksesta. Velvoite edellytti kahden farmaseuttisen koulutuksen saaneen henkilön työskentelyä apteekissa koko aukioloajan.

Muutosten seuraukset

APTEEKKIEN MÄÄRÄ kasvoi ja apteekkipalvelujen saatavuus parani, mutta yksittäisen apteekin koko pieneni. Apteekit ketjuuntuivat apteekkiryhmittymiksi ja ostoliittoutumiksi. Sääntelyn purkaminen ei ole helpottanut lääkkeitä saatavuusongelmia, jotka ovat edelleen melko tavallisia maaseutuapteekeissa.

Apteekkien välinen hintakilpailu, lääkkeiden hintojen aleneminen ja asiakasalennukset ovat toteutuneet lähinnä pääkaupunki Reykjavikin alueella. Maaseudulla asuvat kokevat tilanteen epätasa-arvoiseksi siksi, että lääkkeiden hinnat eivät ole kaikille samat.

SUOMI

- ▶ Apteekkeja yhteensä 815
- ▶ Apteekit työllistävät noin 8 600 henkeä
- ▶ Apteekkitiheys 6 800 asukasta / apteekki

Apteekkien omistus 1.1.2019

Helsingin ja Itä-Suomen yliopistojen apteekki-toimipisteitä (yht. 18) lukuun ottamatta kaikki apteekit ovat proviisoreiden omistamia. Proviisori voi omistaa vain yhden apteekin kerrallaan apteekin vaihdostilanteita lukuun ottamatta, sekä korkeintaan kolme sivuapteekkia.

Muutokset ja niiden syyt

VILKAS KESKUSTELU apteekkijärjestelmästä sai hallituksen perustamaan helmikuussa 2017 hallituspuolueiden kansanedustajista koostuneen apteekkiryhmän arvioimaan apteekkitoiminnan lähiajan kehittämistarpeita. Ryhmän linjaukset valmistuivat hallituksen kevään 2017 puoliväliriiheen, jossa hallitus vahvisti linjaukset. Apteekkariliitto julkisti omat uudistusehdotuksensa lokakuussa 2016 ja maaliskuussa 2018.

Hallitus päätti, että apteekkeja kehitetään osana terveydenhuoltoa ja apteekkien roolia tarkoituksenmukaisessa lääkehoidossa vahvistetaan. Lääkkeiden yhdenvertainen saatavuus varmistetaan jatkossakin apteekkien sijainnin ohjauksella ja apteekit toimivat proviisoreiden vastuulla ja omistuksessa.

HALLITUKSEN LINJAUSTEN mukaan apteekkien lukumäärää lisätään nykyisen lupajärjestelmän puitteissa, reseptivapaiden lääkkeiden jakelukanavaa laajennetaan lääkitysturvallisuutta painottaen ja reseptivapaiden lääkkeiden hintakilpailu sallitaan.

Läaketaksaa kehitetään siten, että apteekin myyntikatteen riippuvuus lääkkeen tukkuhinnasta vähenee. Apteekin omistuspohjaa laajennetaan (avoin yhtiö) apteekissa työskenteleviin ammattihenkilöihin.

Hallitus edellytti myös, että Apteekkitoiminnan ja muun lääkehuollon kehittämistyöryhmän vuonna 2015 tekemien ehdotusten toteutus käynnistetään ripeästi.

VIRO

- ▶ Apteekkeja yhteensä 483
- ▶ Apteekit työllistävät noin 1 779 farmaseuttia ja proviisorina
- ▶ Apteekkitiheys 2 730 asukasta / apteekki

Apteekkien omistus 1.1.2019

Apotheka	74
BENU	79
Südameapteek	66
Euroapteek	51
Muut	19
Yksityiset apteekit	213

Muutokset ja niiden syyt

VIRO ITSENÄISTYTYÄ uudelleen vuonna 1991 valtion omistamia apteekkeja alettiin yksityistää. Viron ensimmäinen lääkelaki tuli voimaan vuonna 1996. Laki poisti apteekkien omistusrajoitukset.

Vuonna 2006 Viro alkoi rajoittaa apteekkien perustamista maantieteellisin perustein. Rajoitus otettiin käyttöön, koska ala kärsi työvoimapulasta ja apteekkeja oli väkilukuun nähden runsaasti. Lisäksi proviisoreiden omistamat apteekit alkoivat kadota markkinoilta, sillä ne eivät pystyneet kilpailemaan isojen apteekketijujen kanssa. Maantieteellinen rajoitus apteekkien perustamiselle kuitenkin poistettiin vuoden 2014 lopulla.

Muutosten seuraukset

APTEEKKEJA ON paljon, mutta ne palvelevat pääasiassa vain kaupunkien asukkaita. Vuonna 2017 apteekkeista yli 70 prosenttia toimi kaupungeissa. Kaupunkiapteekit myös houkuttelevat työvoimaa pieniä maaseutuapteekkeja paremmin.

Työvoimapulan vuoksi apteekkipalveluiden kehittäminen ei ole ollut mahdollista. Terveystieteellinen näkökulma on jäänyt toisarvoiseksi, kun apteekkeja on alettu johtaa yksinomaan liiketoiminnallisista lähtökohdista.

Viro palauttaa apteekit takaisin proviisoreiden enemmistöomistukseen huhtikuuhun 2020 mennessä.

Huhtikuussa 2020 lähtien proviisorin pitää omistaa apteekista vähintään 51 prosenttia. Yksi proviisori voi omistaa enintään neljä apteekkia, samoin kuin osaomistajana ulkopuolinen sijoittaja. Lääketukkujen apteekkiomistus eli vertikaalinen integraatio kielletään. Muutoksen syynä on Viron liiaksi paisuneet apteekkimarkkinat.

APTEEKKI

Auttaa lähelläsi.

SUOMEN APTEEKKARILIITTO – FINLANDS APOTEKAREFÖRBUND RY

PIENI ROOBERTINKATU 14, 00120 HELSINKI | 010 6801 400 | INFO@APTEEKKARILIITTO.FI | WWW.APTEEKKARILIITTO.FI